

Jan Vladislav

Vlastním jménem Ladislav Bambásek, je český básník a překladatel. Narodil se v Hlohovci na Slovensku v české rodině poštovního úředníka, bývalého legionáře. Roku 1939 odešel s rodinou do Čech a o tři roky později složil maturitu na gymnáziu v Poličce. Po válce studoval na Karlově univerzitě v Praze a dva semestry také v Grenoblu srovnávací dějiny literatury.

Vydal dvě knížky vlastní poezie a první výbor ze Shakespeareových Sonetů, ale po únoru 1948 byl z politických důvodů z univerzity vyloučen a většina nákladu jeho třetí básnické knihy *Hořící člověk* skončila v stoupě. Poté mohl v literatuře působit už jen pouze jako překladatel, případně autor knih pro mládež. Překládal a předmluvami nebo doslovy doprovázel zejména klasickou, moderní a lidovou poezii z angličtiny, francouzštiny, italštiny, němčiny, rumunštiny, ruštiny a ukrajinštiny a s jazykovou pomocí odborníků také z čínštiny a japonštiny. Jeho původní poezie zůstávala v rukopisech.

V roce 1968 se podílel na vzniku *Kruhu nezávislých spisovatelů* a mohl konečně ukončit studia na FF UK doktorátem z filozofie.

Za normalizace byl znovu zbaven možnosti publikovat. Založil samizdatovou edici *Kvart*, kde vyšlo přes 120 titulů, mezi nimi i několika svazků jeho vlastních básní, esejí a kritik. Byl jedním z prvních signatářů Charty 77 a v roce 1981 byl donucen k exilu do Francie, kde žil v Sevres u Paříže a vedl na Vysoké škole sociálních věd seminář o neoficiální kultuře v zemích za železnou oponou. Roku 2003 se vrátil do Prahy, kde publikuje své starší vlastní práce i překlady a připravuje k vydání svůj *Otevřený deník 1977-1981* a *Pařížský deník 1981-1989*.

Je nositelem Řádu T. G. Masaryka (1991), francouzského Řádu umění a literatury (1993), Ceny P. E. N. Clubu za celoživotní dílo (1998) a Státní ceny za dílo překladatelské (2001).

Wikipedie / časopis Reflex 28–2005

Dopis o poezii

Díky za dopis, i když v něm kladeš takové otázky. Jistěže, když píšu, píšu pro někoho – každá báseň je zároveň cosi jako dopis. Jedna z mých sbírek má název *Samomluvy* – a byly to skutečně samomluvy, jež jsem vedl v době, kdy jsem byl na tom tak, že jsem neměl ani ke komu mluvit. Přitom však byla i tenkrát většina těch textů adresována určitým konkrétním osobám, jen jsem jim je mohl dát až později. A několikrát se dokonce stalo, že jsem ty dopisy psal naslepo, do zásoby, a že se pravý adresát ukázal na obzoru nebo ve dveřích teprve dodatečně. Byl to však on, koho jsem měl na mysli, na koho jsem čekal.

Ale já vím, že míříš ještě jinam a že ti to připadá všechno příliš složité. Inu, je to pravda a není to pravda, rozdíl mezi prózou a poezií není tak velký, jak si myslíš. Když někdo píše dejme tomu o Africe, jako třeba Hemingway, nebo o Michelangelovi, jako třeba Karel Schulz, každý čtenář má dojem, že jejich próze dokonale rozumí. Ale je tomu skutečně tak? Může někdo skutečně porozumět popisu Kilimandžara, když ho nikdy zblízka neviděl, může pochopit, co to je lov na lva, když to nezažil, chápe člověk líčení býčího zápasu, když už jen ta představa vraždění vydrážděného zvířete je mu odporná? A může někdo skutečně rozumět životu takového umělce, jako byl Michelangelo, když ve skutečnosti nikdy neviděl Florencii a Řím, nemluvě o Caprese, té krásné horské vesnici nad Arezzem, kde se Buonarroti narodil? A to jsem zatím ani nepřipomněl jeho malby a sochy. Ani odborníci se dodnes nedokázali shodnout na tom, co vlastně přesně znamená soubor jeho fresek na stropě Sixtovy kaple, nebo jaká byla skutečně vůdčí myšlenka jeho nikdy nedokončeného náhrobku Julia II.: opravdu, co představují vlastně ti jeho *Zajatci* nebo *Otroci*, roztroušení po muzeích Florencie a Paříže? Ale i když to čtenáři Michelangelova životopisu nevědí, i když se to lidé z žádné románové či jiné evokace nedozvědí, přece jen něco z toho příběhu velmi dobře chápou – totiž to, že to je příběh o jednom z nich.

S hudbou je to patrně dost podobné, i když v rovině mnohem abstraktnější. Tak jako nachází čtenář uspokojení v střídání různých motivů v příběhu, který čte a ve kterém poznává příběh o člověku, podobně nachází uspokojení ve sledu hudebních motivů, jež mu zdálky evokují rovněž jakýsi „příběh“, slovy nepostižitelný, ale tím také tajemnější, přitažlivější a navíc dramatizovaný řadou splněných nebo zase překvapivě nesplněných opakování, přechodů, zvrátů, jako když se dívá na linie a orchestrální doprovod jistých arabských kaligrafií.

Poezie je něco mezi tím, mezi příběhem prózy a příběhem hudby: je to sled nápovědí, nadhozených příběhů, naznačených myšlenek, malých i velkých pravd, čekajících, aby si je čtenář objevil sám a po svém; jednu z pravd, naznačenou v Sofoklově *Oidipovi*, si lidé uvědomili až po dvou tisíci letech.

S poezií a s uměním vůbec je ovšem jedna potíž: je třeba dát se jimi vést. Patrně asi znáš tu známou existenciální scénu z *Vojny a míru*, kdy se jedna z postav románu začne v opeře divit, co to vlastně ti lidé tam na těch prknech dělají: místo aby mluvili, zničehonic pořád křičí a zpívají a jiní jim k tomu vržou hůlkami po ovčích střevech napnutých na kusech dřeva. Krátce, Tolstého hrdina si najednou uvědomí absurdnost počinání, kterému se v úhrnu říká operní představení.

Kdo nepřijme základní předpoklad, nebo spíš nevyslovenou dohodu, že se v opeře zpívá, že herci v divadle i po smrti ožívají, jakmile spadne opona, a že místo pískání a pokřikování lidé vy-

jadřují své city pomocí fléten, klarinetů, houslí, bubnů a tak dál, ten samozřejmě nemůže pochopit ani *Traviatu*, ani *Hamleta*, ani žádnou Beethovenovu symfonii. A kdo není ochoten přijmout při čtení takový zdánlivý nesmysl, totiž že v jistých situacích mohou mít řádky jen jistý předem stanovený počet slabik a navíc že tyto řádky končí v jistém pořádku stejně znějícími hláskami, kterým se říká rýmy; kdo není ochoten přijmout dohodu, že v tomto druhu slovesného projevu se užívá zcela osobité logiky – asi tak jako se užívá osobité logiky u šachů, ve fotbalu nebo v matematice; krátce kdo se touto bizarní, a přitom velice lidskou logikou nedá vést, ten prostě nemůže dobře číst poezii, natož jí „rozumět“.

V této souvislosti je jistě pozoruhodné, ba příznačné, co filozofů, zvláště moderních, je přímo fascinováno poezií – Martin Heidegger Hölderlinem, Jan Patočka K. H. Máchou, ale také Thomasmannem a Jaroslavem Durychem – a to jsou jen dva z mnoha dalších. Tito filozofové totiž vědí, že filozofické myšlení je hluboce spjato s jazykem a že básníci mají jeden z klíčů k tomuto mocnému nástroji, který vlastní jen lidé. Ostatně to je rovněž důvod, proč představitelé totalitních režimů věnují takovou pozornost poezii a literatuře vůbec, proč o básníky a spisovatele tolik stojí, ale také se jich obávají, umlčují je, soudí je, posílají je do vězení, do koncentračních táborů a dokonce na smrt.

Člověk, který nikdy nebyl na koncertu vážné hudby a neslyšel symfonický orchestr, si sotva může zamilovat napoprvé Janáčka, natož některého z mladších a nejmladších skladatelů. Neocení asi ani komorní nebo symfonickou hudbu Smetanovu, i když třeba zná a má docela rád *Prodanou nevěstu*; jenže u té se může dát vést příběhem, který dovede zaujmout i toho, kdo se jinak o tento druh hudby nezajímá. U Smetanových symfonických básní nebo kvartetu *Z mého života* už ten příběh nenachází, už jej nestačí sledovat ani tam, kde vlastně je, například v programových skladbách *Mé vlasti* a podobně. Jenomže tam už jde jen o narážky, nápovědi, vzdálená echa, vybízející k vlastním představám; vnucuje se mi přitom přirovnání k zvukovému filmu, při němž potlačili obraz a ponechali plátno prázdné k hře vlastní imaginace, podněcované proudem zvuků. . .

Je to ovšem přirovnání silně pokulhávající a nakonec zbytečné, zejména pro toho, kdo se už jednou opravdu ponořil do moře hudby. Je to osobitý *živel*; a právě takovým osobitým, jedinečným živlem je i poezie. Její proud přináší a odnáší s sebou všechno možné, konkrétní situace ze života básníka i těch kolem něho, skutečné i pomyslné krajiny, někdy hluboce prožité, jindy jen zahlédnuté z vlaku nebo auta, reminiscence z četby, z obrazů, soch, hudebních skladeb i popěveků, vzpomínky, citáty, úvahy, slovní hříčky a vůbec hry, protože poezie je vždy zároveň jakýsi pokus i jakási hra. Romantikové sice vyhlášovali, že nejkrásnější zpěvy jsou ty nezoufalejší, ale už Shakespeare před nimi ukázal, že ještě působivější je směs nebo střídání slz i smíchu, vážnosti i veselí, hoře i radosti, tak jak to chodí i v životě.

Čtenář básní nemusí a většinou ani nemůže znát všechny podrobnosti, z nichž roste poezie; nezná, nemůže je znát ostatně ani čtenář prózy. Neví, co vedlo Tolstého k psaní *Vojny a míru*, nemůže konfrontovat jeho líčení s historickou skutečností, a ani po tom netouží. Dává se unášet proudem prózy, věří autorovi na slovo, a to i tam, kde si případně uvědomuje jeho licence. Hlavní je přece, že v tom příběhu poznává něco známého, něco blízkého, něco, co vypravuje o člověku, to znamená i o něm samém. A poezie to dělá rovněž, i když poněkud jinými prostředky. Ta se ještě víc než próza

podobá těm velkým ulitám, které si lidé přikládají k uším, aby v nich slyšeli šum moře. Ve skutečnosti v nich slyší šum vlastní krve. . .

Poslouchal jsem ten šum velkých mořských ulit s napětím v dobách, kdy jsem si moře vůbec nedovedl představit. A zrovna tak napjatě jsem poslouchával bzučení, které oživovalo telegrafní sloupy, když jsem k nim jako chlapec přiložil ucho. Dlouho jsem docela vážně věřil, že budu-li poslouchat dobře, uslyším nakonec i ty skutečné zprávy, které probíhaly dráty nad mou hlavou. Dnes, po tolika letech, si občas říkám, zda věda není něco podobného, zda to není také jakési přikládání ucha k telegrafním a telefonním sloupům v naději, že konečně uslyšíme tu pravou zprávu. A přitom je to možná zase jen pouhý šum, způsobený něčím zcela vedlejším, nárazy větru do drátů, v nichž probíhají signály úplně jiného rázu. Na rozdíl od vědy poezie s touto možností neustále počítá; ví o sobě, že je fikcí, že z její ulity nezní skutečné moře, ale jen naše představa o něm – naše pulzující krev.

Nikdo mě nikdy nevedl k tomu, abych poslouchal ulity a telegrafní sloupy. Hudbu ulity mi ukázal poprvé tuším otec, když mi ji doma přiložil k uchu a já uslyšel to imaginární moře. Potom jsem je už chodil poslouchat sám, co chvíli jsem se vkradl do pokoje, kde ta čarovná ulita ležela na knihovně. A hudbu telegrafních sloupů mi ukázali zřejmě kluci, kterým je ukázali zase jiní kluci. S poezií to bylo dost podobné, tu mě taky nikdo neučil znát, musil jsem k ní přiložit ucho sám. Co mi z ní ukazovali ve škole, to mi dlouho připadalo spíš podivné, ne-li komické: proč se například u veršů nechává tolik volného místa, když by se dalo psát až do konce řádky? Nechápal jsem, že v básni mluví i ticho. Tenkrát, to mi bylo asi čtrnáct, patnáct, jsem se zabýval vášnivě matematikou a fyzikou, představoval jsem si, že budu astrofyzikem. Předtím jsem ovšem stejně vášnivě stavěl v duchu lodě, kajaky, kanoe, a taky letadla: přímo jsem se *viděl*, jak se snáším ze stráně na svém létacím stroji, ty představy byly stejně živé jako líčení, které jsem později našel v zápiscích Leonarda da Vinci. Některé sny se zřejmě vracejí, a to i po staletích.

Jistě sis všiml, že rád pracuju rukama a že dovedu udělat leccos uspokojivého nejen pro sebe, ale i pro jiné. Ale ještě krásnější než takové práce je snění o tom, jak je budu dělat, a dokonce i snění o věcech, které vůbec dělat nemohu, protože na ně nestačím silami ani prostředky. A když se teď na to dívám pozpátku, vidím, že to snění nad kusem prkna, které jsme přiřízli zhruba do tvaru vrtule, že tohle snění o příštích letech nad naší vesnicí bylo prvním projevem poezie. Děti takhle dovedou oživit všechno, polínko se pouhým magickým slovem změní v princeznu nebo rytíře, případně letadlo; a poezie zrovna tak vytváří z hrstky slov leccos nevidaného a neslychaného, co se podobá málem zázraku. Chce to jen trochu souhlasu ke hře a trochu fantazie.

Ptáš se, pro koho píšu: pro ty, co jsou ochotni přistoupit alespoň na chvíli na hru, kterou jim nabízím, a co z několika slov, z několika řádek, jež jim předkládám, dovedou sami sestavovat města, hrady, hory, lesy, Afriky, Ameriky, severní a jižní točny, a ovšem taky létací stroje nebo lodičky pro dva. Možná že se tomu říká poezie. V každém případě to jsou drobné návody k zasnění, i když ty sny nejsou vždy jen radostné a nevinné. Ale vždyť i naše noční sny, ať už úlevné, nebo tíživé, v nás přímo či nepřímo probouzejí podřimující svědomí.

Jan Vladislav, březen 1983 – prosinec 1986

Malá antologie japonských pětiverší

Co jiného je
tento svět nežli vlna,
která se bělá
za lodí, když se zrána
rozjede po hladině?

*

Když moje srdce
pomyslí, jak je krásný,
vzedme se celé
jak řeka, která boří
přehradu za přehradou.

*

Sotva se touha
celého roku ztiší
v jediné noci,
začnou hned ráno oba
po sobě toužit znova.

*

Slyšel jsem cosi,
že po té cestě jednou
musíme každý,
nemyslel jsem však nikdy,
že to má být tak brzy.

*

Vydala jsem se
na cestu lodí vratší
než jeho srdce
a nebylo dne, aby
nás nezalily vlny.

*

Jako klas rýže,
prázdný klas, kterým zmítá
podzimní vítr,
schnu prázdná, bez naděje,
že bychom byli spolu.

*

Ten odlesk luny,
jenž vězí v trošce vody
nabrané dlaní,
co to je, pravda, zdání?
A jakpak je to se mnou?

*

Ten matný měsíc,
když vyjde v jarní noci
a blankyt nebe
i barvy květů mizí
v závoji lehké páry!

*

Vy si už dávno
myslíte bezpochyby,

že nejsem živa,
ale já pořád ještě
pláču a v pláči žiju.

*

I když mám srdce
už skoro slepé od slz,
jež stále kanou,
dnes v noci září měsíc
tak, že jej přece vidí.

*

Smáčena rosou
pelyňku, který bují,
stojím a čekám,
čekám a naříkám si,
že nikdy nikdo nejde.

*

U mne už třešně
shodily všechny květy,
a přitom u vás,
i když je konec jara,
jsou pořád v plném květu.

*

Už tolik nocí
mě bambusové listí
budí svým šumem
a ani sama nevím,
proč mě tak plní steskem.

*

Další rok končí,
noc se už zvolna jasní,
rukáv se leskne
ve svitu ranní luny
a všechno je jen marnost.

*

Ach, podívej se,
zamženým nebem letí
divoké husy.
Jako když někdo zlehka
načrtne tuší dopis.

*

Víš-li ty vůbec,
jak může noc být dlouhá,
když ležím sama
a bez přestání vzlykám
až do bílého rána?

*

Ne, lidské srdce
se nikdy nedá poznat,
ale ty květy
v rodné vsi voní stále,
jak vonívaly kdysi.

Jan Vladislav

Umberto Saba: básně

Mrtvý list

Jak rudý mrtvý list,
jejž žene vítr,
vítr a metař –
padá pod třpytným nebem, barví krví
tu cestu s ostatními –

chtěl bych padnout. Zhnusěn
z těch marných slov,
z těch tváří bez světla.

Ale tvůj hlas, ó laskavá, mi říká:
Ne, ještě nepadej!

Strůmek

Dnes je čas deště.
Den vypadá jak večer,
jaro vypadá
jak podzim a vichr pustoší
strůmek, jenž stojí pevně, ač se nezdá.
Působí mezi těmi stromy jako výrostek,
který se na svůj zelený věk příliš vytáhl.
Díváš se na něj. A je ti zřejmě líto
těch běloskvoucích květů,
které mu bere bóra; padají v nich
do trávy plody, sladká zavařenina
na zimu. A tvoje širé mateřství
jich lituje.

Zima

Je noc, ničivá zima. Rozhrneš
zavěs a vyhlížíš. Tvé divoké
vlasy se chvějí, černá zornička
se rozšiřuje náhlou radostí:
neboť ten obraz – obraz konce světa –
který jsi zahlédla, tě blaží
a hřeje v samé hloubi srdce.

Pod křivou lucernou se ubírá
jezerem ledu osamělý muž.

Odysseus

Za mlada jsem se plavil vodami
dalmatských břehů. Těsně nad hladinou
se nořily z vod drobné ostrůvky,
vždy plné chaluch, kluzké, zářící
v slunci jak smaragdy, kam se jen pták
snes občas za lovu. A když je příliv
a noc zas smazaly, loď s větrem v plachtách
hned prchala před jejich nástrahami
dál do moře. Ta země nikoho
je dnes mou říší. Přístav zažihá
svá světla pro jiné; mne dosud žene
na širé moře nezkrocený duch
a bolestivá láska k životu.

Jan Vladislav

Galgócz

Tenkrát, když jsem se tam narodil, nebyla řeka ještě regulovaná. Obtékala z jihu město, pokud se tak dalo říkat těm několika křivolakým ulicím kolem čtvercovatého náměstí na návrší, i když se odedávna pyšnilo městským, trhovým a hrdelním právem, obtékala městečko širokým obloukem a prosazovala vůči němu svá daleko starší a skutečnější práva, jak se jí zamanulo. Patřilo k nim především právo velké vody. Nejmíň dvakrát do roka se vylila z břehů a zalila nejen pastviny, ale často i Luka, chudší část města u samé řeky, a tak se stalo, že jsem se několikrát mohl projíždět v neckách rovnou na dvoře.

Jen s mosty toho řeka moc nesvedla. Nahoře, proti proudu, ji sevřel první, železniční, dunící párkrát za den pod vlaky, které většinou ani na místním nádraží nestavěly, dole, po proudu, se přes ni položil druhý, silniční, který duněl nanejvýš pod náparem jejich vlastních vod, vzvednutých zjara nebo na podzim. Auto po něm přejelo zřídka, a když se přece jen objevilo, sbíhaly se děti, provázely je společně se psy úprkem, dokud jim stačil dech, a pak se jim ještě v noci zdávalo, jak ten div pokroku poslušně zastavuje u jejich nohou a zve je k projíždce. Hrčelo-li něco po mostě k Berekseku, byla to nanejvýš nějaká bryčka nebo fůra s dřevem. A tak byly pravidelnými uživateli mostu jedině krávy, co se po něm večer co večer vracely z pastvin za řekou. Vířily oblaka prachu, bučely své nostalgické fanfáry a zanechávaly za sebou koláče kravinců, zatímco je pasteveci marně, ale vytrvale sháněli do houfů. Rány jejich dlouhých kožených bičů s kratinkými násadami se rozléhaly jako výstřely o podzimním honu. Ale co kluci pasákům nejvíc záviděli, to byla výsada přecházet most ne po bílé, udusané vozovce jako kdokoli, ale po jeho vysokých obloucích. I já sledoval tu podívanou žádostivě večer co večer: po hřebenu tří velbloudích hrbů mostu běžela pěšinka, právě tak široká, aby se na ni vešly vedle sebe dvě bosé klukovské šlapky, a po té pěšince se třepetala nahoru a dolů, nahoru a dolů a ještě jednou drobná postavička s vlající halenou a dlouhým bičem. Stavitelé mostu zřejmě s tímto praktickým využitím oblouků počítali, protože je pro větší bezpečnost posázeli dvěma řadami kulatých hlav nýtů, spojujících jednotlivé díly konstrukce.

Dětem z města bohužel rodiče tyhle nádherné procházky dvacet třicet metrů nad řekou zakazovali a pokusy překročit ten nesmyslný zákaz dokonce trestali, nejčastěji lískovým prutem uříznutým přímo na místě ve škarpe. A přitom byly jejich obavy zcela zbytečné, protože pokud jsem pamatoval, žádnému z těch akrobatů se nikdy nic nestalo. Stádo i s pasáky prošlo pokaždé bez nejmenší úhony soutěskou mostu, za mostem se znovu rozlilo přes celou ulici a teprv dál, cestou do návrší, se začalo postupně roztrácet. Když mě matka poslala, vždy pozdě, zavřít okenice, aby se nenaprášilo do pokojů, zastihl jsem za okny už jen kotouče teple páchnoucího prachu, jimiž plula poslední dobytčata. To bylo znamením, že dlouhý letní večer neodvratně končí. Na bledé obloze vysoko nad střechami houstl přízrak věže. Dva ciferníky ze zlatými římskými číslicemi, oddělené ostrou hranou zdi, zářily nehybnýma zvířecíma očima sovy, která mě fascinovala v Brehmově *Ilustrovaném životě zvířat*. Chvíli jsem napjatě sledoval její pohled, ale než jej mohla stočit ke mně, přirazil jsem okenice jako knihu, která mě příliš vzrušovala. „Nezahlídla mě!“ Teď už jsem byl i já unaven tím nekonečným letním dnem. Ale ještě v posteli, než jsem usnul nadobro, jsem počítal daleká bučení a slábnoucí práskání biče, který zůstal navždy jedním z mých nesplněných přání.

Čas měl tenkrát příchut' věčnosti. Všechno v něm bylo na svém místě, podobně jako u řeky a v řece samé. Někde se hnala mělčinou tak prudce a přilnavě, že se krabatila nad každým kamenem, jinde skoro stála a točila se hlubinou dokola i s tím, co přinesla zdaleka, z hor kdesi na severu, s kusy dřeva, větvemi, slamníky, utopenci. Kousek pod městem shovívavě tlačila obrovská kola mlýnů na spodní vodu a zrcadlila s přeludnou přesností, ale hlavou dolů muže s pytlí zrní přes rameno, kteří nad ní balancovali od rána do večera po dlouhé úzké lávce z dvou kmenů, spojující mlýny s břehem a roubenými sýpkami. Ale i tento ráj byl přístupný jen vyvoleným a na vetřelce měli mlynáři pořád po ruce důtky s uzlíky na dlouhé žíle. Když přilehla k horké mokré kůži, zůstávala po ní několik dnů tenká jasně červená stužka, která se nedala umýt ani odpárat. Mlynáři vysvětlovali svou nepřejícnost všelijakým pomyslným nebezpečím, ale byly to jen výmluvy. Většina kluků se vozila na dlouhých prknech mlýnských kol nahoru a dolů s naprostou jistotou. Jen úplný hlupák nebo nešika se na druhé straně, po proudu, nepustil včas, dřív, než ho kolo vtáhlo pod sebe, takže ho pak museli z té mělčiny s křikem tahat napůl zalknutého vodou a strachem. Já sám takovou pohanu nezažil nikdy, jenže právě tak byla pravda, že se mi při každé takové jízdě srdce div nerozskočilo vzrušením. Něco z toho jsem zakoušel později na ruském kole, ale to byla už jen slábnoucí ozvěna. V plné síle se to ozvalo znovu až po letech a v souvislostech naprosto jiných a nečekaných. O tom však až jindy.

Ale k řece patřilo i velikánské smetiště na srázu za posledními domky předměstí, taková malá Tarpejská skála vysloužilých věcí a hlavně cíl dychtivých výprav za poklady, za něčím, co na člověka čeká, co stačí najít, vyhrábnout z popele a co pak jako Aladinova lampa jedním rázem všechno změní. Nejdřív jsem ty rozbité a odhozené krámy, plechovky, součástky neznámých strojů, lahvičky od neznámých nápojů lásky a jedů, knihy v neznámých řečech a časopisy s neznámými tvářemi nosil domů a strhl jsem do své sběratelské vášně dokonce i otce, ale pak nám to vetešnictví, jak se nemilosrdně vyjádřila, s konečnou platností zakázala matka. Nezbylo mi, než si najít tajnou skrýš ve sklepě sousedního domu, který chátral neobydlený, a pevně doufat, že se jednoho dne ocitnu i se svými poklady na pustém ostrově uprostřed jižních moří, a pak přijde Robinsonovi vhod každý hřebík, každý drátek, natož starý mlýnek na kávu, prasklá petrolejka nebo propálená alpaková konvice s drobnou rytinou jelení hlavy. Uzná to určitě i matka a bude trpce litovat, co všechno kdysi vyhodila. Ale už bude pozdě.

Zatím jsem byl docela spokojen s písčinami a štěrkovými ostrůvky v řece, nad nimiž se kdesi až u samého nebe třpytily mezi stromy bílé zdi a věžičky *zámku*. Ten přitahoval především svou nedostupností, kterou zhmotňovala černá kovaná mříž zakončená špalírem kopí. Strážila park rozložitých dubů, palouků a pískových cestiček, na nichž se jednou dvakrát do roka ozýval dusot koní s drobnými cínovými vojáčky v sedle. Ti nejmenší z nich se smáli a volali na sebe dětskými hlasy, jenže to všechno bylo tak vzdálené, že kluci, přimáčknutí z druhé strany k chladivé mříži, se po chvíli bez lítosti znovu rozbíhali k řece. Daleko bližší, přítomnější, skutečnější byla jiná podívaná, kovárna na plácku naproti věčně zavřené kapli, hned u silnice, aby ji vozkové s prasklou obručí bryčky nebo herkou bez podkovy nemuseli dlouho hledat. Všechno to tam páchlo ohněm, železem a koží, i sám pán té černokněžnické kuchyně. Jeho světélkující oči a červená ústa plná velkých dravčích zubů zároveň lákala i děsila. Vydržel jsem se na něho dívat celé hodiny, patrně proto, že jsem už tenkrát nejasně narazil na to, co mě později znovu a znovu uvádělo v úžas: jak je člověk nezbadatelný. Co když to byl

taky jeden z těch strašných *černých kovářů*, co chodili o půlnoci k řece a tam se svlékali nejen z kožené zástěry, ale i z lidské kůže? Co když i on se proháněl celou noc řekou v podobě velké vydry a chytal ryby svými velkými dravčími zuby? A ráno při prvním kokrhání zas vylézal na břeh a znovu na sebe navlékal lidskou kůži i s těmi černými vlasy a dragounskými kníry?

A kovárna! Kromě výhně, měchů, kovadlin, štoudví s vodu a celého arsenálu ještě tajemnějšího nářadí a nástrojů v ní bylo navíc cosi nepatřičného, a přece jaksi nezbytného. Na zdi naproti dveřím se černal pod sklem obraz. Zašlá rytina měla představovat město za tureckého obležení, ale Turky nebylo vidět, ani když jsem se postavil na špičky a povystrčil samým úsilím jazyk. A zrovna tak jsem nerozpoznal ani jediného z těch dlouhokrkých psů, zralých pro rožeň, kteří se odmítali vzdát a troufale hájili své domovy. Jediné, co se dalo rozluštit, byl nápis a letopočet. GALGÓCZ, slabikoval jsem, MDCLXXXIII. Nikdy jsem se však nezeptal, co to znamená. Teprve později, jak to bývá, když mě už dávno hnětly docela jiné otázky, jsem přišel na to, že to je jen jedna z obměn jména, které jsem vždy a všude vpisoval do rubriky *místo narození*.

Smysl věcí se vyjevuje pomalu, i když byl do nich vepsán ode dávna. Na sever, k půlnoci, se zvedaly soumravné končiny Starého lesa a za ním Javory a ještě dál kamenitý Ptáčník, poslední val proti útočící nížině. Na jih, k poledni, od prahu kovárny přes řeku až kamsi na obzor, se pod sluncem tetelila a modrala rovina. Její nekonečnou linii rušil uprostřed jen obrys obrovité pyramidy, kterou stavitelé bůhvíproč opustili, ještě než dostavěli první stupeň. Později jsem tu siluetu bezpečně poznal na fotografiích zigguratů, vykopaných z mezopotamského písku; tady to však byla jen jedna z těch cihlových pevností, které se stavěly proti Turkům, Švédům, Prusům, po celém císařství. Císařská byla i jejich jména, Leopoldov, Josefov, Terezín.

Za touhle leopoldovskou končil svět a začínalo průzračné nic. Rozpouštěla se v něm oblaka, mizely v něm vlaky, ztrácely se v něm známé cesty i tajné stezky, po kterých prchali z pevnostních kobek lupiči a vrazi. A jednou za rok, prostřed léta, se na tom pomezí světa rozhořela večer hranice na paměť muže, kterého kdysi dávno kdesi daleko upálili. Praskot velikých smrkových soušek ze Starého lesa nebylo na tu dálku slyšet, ten slyšeli pouze rodiče, kteří se vlastenecky odebrali přes most přímo na místo. Děti zůstaly doma. Pozorovaly napjatě ohnivé arabesky uhlíků, unášených horkým vzduchem k černé obloze, dokud se kolem půlnoci dospělí, celí rozjaření, nevrátili a nezahnali je spat. Ale hranice žhnula na obzoru až do rána, jako by chtěla co nejvíc prodloužit okamžik, kdy se přesýpací hodiny roku obracejí.

A pak to všechno skončilo. Naráz a nadobro, jak mi to několikrát názorně ukázala řeka. Znenadání se na ní zvedla vlna, přelila se přes plochý břeh a jediným šplouchnutím smazala hrady, mosty a tunely z písku, které jsem pracně stavěl celý den. Vzala s sebou všechno, dokonce i barokní františkánský klášter, jehož světlym ambitem jsem prchával před obrazy plnými sražené mučednické krve, i parní velkomlýn uprostřed města, jehož třídení požár byl nepochybně největší podívanou, jakou jsem kdy zažil, i pusté dvory a opuštěné haly vagónky, odsouzené po krachu vzdálených burz k potupné smrti prachem a rzí, jež zvířili občas jen kluci, když tam s Tomem Sawyerem pátrali po zavlilém Indiánovi. To všechno končilo. Otec postoupil a to znamenalo, že jsme se stěhovali pryč.

Tisíckrát horší než loučení samo bylo očekávání té nenapravitelné události. Ještě teď cítím, jak jsme se s kamarády rozechvěle tiskli k sobě v kůlně na dvoře nad mapou vytrženou ze školního at-

lasu. To byla jediná zbraň, ten kus papíru, proti doléhajícímu osudu. Prstem jsme si na ní ukazovali, kudy to bude nejkratší a nejjistější, až o nejbližších svátcích vyrazíme, abychom se setkali někde v půli cesty. „Tady“, upoutala naši pozornost kóta se značkou zříceniny. „A nejlíp podle řeky a pak proti proudu přítoků, tak se to vždycky dělá v pralese.“

Mapa byla příliš hrubá, aby se podle ní dalo chodit. Jako dětská fantazie; ani ta nebrala na vědomí podrobnosti, jimiž každodenní skutečnost prosazuje svou. Nikdy jsme se nesešli. Nikdy jsme si nenapsali. A nakonec jsem zapomněl i jejich jména.

Jan Vladislav

Elektronickou verzi Plav Revue naleznete na adrese plavrevue.splav.cz